МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ

ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ ФІНАНСІВ ТА ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

КАФЕДРА ФІНАНСОВИХ РИНКІВ ТА ТЕХНОЛОГІЙ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: «Ефективність банківського бізнесу в Україні: аналіз та шляхи підвищення в сучасних умовах»

Здобувача вищої освіти II рівня, II курсу, ФМБ-22-1 групи,

спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»,

освітня програма «Управління процесами у сфері банківського бізнесу»

Романко С.А. _____
(підпис)

Науковий керівник _____ Баронов Руслан Олександрович, к.е.н.
(підпис) (прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Керівник освітньо-професійної
програми _____ Береславська Олена Іванівна, д.е.н., професор
(підпис) (прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Допущено до захисту за рішенням кафедри фінансових ринків та технологій
протокол від «15» 01 2024 № 9

Завідувач кафедри _____ Береславська Олена Іванівна, д.е.н., професор

Ірпінь – 2024

Реєстрація № 13 17.01.2024р. Бездрабська В.С.
(дата) (підпис відповідальної особи)

Результати перевірки до захисту 15.01.2024р. Ворона
(до захисту, на доопрацювання) (дата) (підпис)

Результат захисту 3 08.02.24
(оцінка) (дата) (підпис)

Голова комісії: Приходько А.О.
(підпис) (ініціали, прізвище)

Члени комісії:
(підпис) Вереславська О.Г.
(ініціали, прізвище)
(підпис) Коваленко Ю.М.
(ініціали, прізвище)
(підпис) Пожарівський О.В.
(ініціали, прізвище)

БЛАНК ОЦІНЮВАННЯ ВИПУСКНОЇ РОБОТИ

Об'єкти контролю	Діапазон оцінки в балах	Фактична кількість балів	Примітки	Дата, П.І.П.: керівника, голови комісії; членів комісії, секретаря, (підписи)
ОЦІНЮВАННЯ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ КОМІСІЄЮ ПО ЗАХИСТУ				
1.Доповідь	від 0 до 10	10		
2. Роздатковий матеріал	від 0 до 5	5		
3. Знання теоретичного та практичного матеріалу, вміння відповідати на запитання	від 0 до 25	17		
4. Апробація (участь у конференціях)	від 0 до 10			
РАЗОМ БАЛІВ	від 0 до 50	32		
ЗАГАЛЬНА КІЛЬКІСТЬ БАЛІВ	від 0 до 100	65		

Оцінювання кваліфікаційної роботи науковим керівником - 33 **балів.**

ПЕРЕВЕДЕННЯ ОЦІНКИ ЗА 100-БАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКАЛИ ТА ШКАЛИ ЕКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЕКТС	Оцінка за національною шкалою	Дата	П.І.П.: голови, членів комісії, секретаря, (підпис)
65	D	3		

Правила переведення оцінок до національної шкали та шкали ЕКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за національною шкалою
90-100	A	5 (відмінно)
80-89	B	4 (добре)
70-79	C	
60-69	D	3 (задовільно)
50-59	E	
35-49	FX	2 (незадовільно)

Факультет фінансів та цифрових технологій
Кафедра фінансових ринків та технологій
Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
Освітня програма «Управління процесами у сфері банківського бізнесу»

Затверджую
Завідувач кафедри фінансових ринків
та технологій
_____ Коваленко Ю. М.
«15» листопада 2022

Завдання на кваліфікаційну роботу

Романку Сергію Андрійовичу
(прізвище, ім'я, по батькові)

Тема кваліфікаційної роботи (проекту)
Ефективність банківського бізнесу в Україні:аналіз та шляхи підвищення в сучасних умовах
Затверджена наказом ректора від 15.11.2022 № 1208
2. Строк здачі закінченої роботи 4.12.2023р.
3. Мета роботи Метою роботи є підвищення ефективності теоретико-методичних засад управління банківським бізнесом та розроблення шляхів підвищення в сучасних умовах.
Об'єкт дослідження: є процеси управління ефективністю банківського бізнесу в Україні.
Предмет дослідження: є банківський бізнес та шляхи його підвищення в сучасних умовах в Україні.
Орієнтована база дослідження: вітчизняні та зарубіжні банки приватної та державної власності, небанківські фінансові установи.
4. Вихідні дані до роботи чинні нормативно-правові та законодавчі акти, наукові статті, офіційні джерела статистики, Інтернет-ресурси, звіти міжнародних організацій.
5. Перелік графічного матеріалу таблиці та рисунки
6. Зміст випускної кваліфікаційної (дипломної) роботи (перелік питань за кожним розділом)
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ БАНКІВСЬКОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ
1.1. Характеристика банківського бізнесу в Україні.
1.2. Євроінтеграція вітчизняного банківського бізнесу
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ
2.1. Динаміка діяльності вітчизняних банків на фінансовому ринку України
2.2. Основні показники ефективності управління розвитком банківського бізнесу в Україні

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ БАНКІВСЬКОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Календарний план виконання роботи

№ п/п	Назва етапів випускної кваліфікаційної (дипломної) роботи	Строк виконання етапів роботи	
		За планом	Фактичн
1.	2.	3.	4.
1	Підготовка 100 % кваліфікаційної роботи та подання її на перевірку науковому керівнику	29.09.2023р.	29.09.2023р.
2	Доопрацювання роботи з урахуванням зауважень керівника та подання її на повторну перевірку керівнику	31.10.2023р.	31.10.2023р.
3	Попередній захист кваліфікаційної роботи	11-22.12.2023р.	12.12.2023р.
4	Отримання відгуку наукового керівника кваліфікаційної роботи	18-22.12.2023р.	22.12.2023р.
5	Рецензування кваліфікаційної роботи	26-29.12.2023р.	
6	Надання кваліфікаційної роботи для перевірки на плагіат	01.11.2023р. 04.12.2023р.	23.11.2023р.
7	ЗАХИСТ	07-08.02.2024р.	

Дата видачі завдання «15» 11 2022

Науковий керівник кваліфікаційної роботи (проекту) _____ (підпис) Баранов Р.О.. (прізвище, ініціали)

Гарант освітньо-професійної програми _____ (підпис) Береславська О.І. (прізвище, ініціали)

Завдання до виконання отримав здобувач вищої освіти _____ (підпис) Романко С.А. (прізвище, ініціали)

АНОТАЦІЯ

Ефективність банківського бізнесу в Україні:аналіз та шляхи підвищення в сучасних умовах

Метою роботи є підвищення ефективності теоретико-методичних засад управління банківським бізнесом та розроблення шляхів підвищення в сучасних умовах.

Реалізація поставленої мети дослідження зумовила необхідність розв'язання наступних завдань:з'ясувати характеристику банківського бізнесу в Україні; визначити процес євроінтеграції вітчизняного банківського бізнесу; проаналізувати динаміку діяльності вітчизняних банків на фінансовому ринку України; дослідити основні показники ефективності управління розвитком банківського бізнесу в Україні; визначити шляхи підвищення ефективності банківського бізнесу в Україні в сучасних умовах.

Об'єктом дослідження є процеси управління ефективністю банківського бізнесу в Україні.

Предметом дослідження є банківський бізнес та шляхи його підвищення в сучасних умовах в Україні.

Базою дослідження є вітчизняні та зарубіжні банки приватної та державної власності.

Кваліфікаційна робота містить 61 сторінку, 4 таблиці, 8 рисунків, список використаних джерел з 40 найменувань та 1 додатка.

Ключові слова: банківський бізнес, вітчизняні банки, банківські послуги, розвиток банківського бізнесу, стрес-тестування, штучний інтелект.

Рік виконання дипломної роботи – 2022-2023 рр.

Рік захисту роботи – 2024 р.

ANOTATION

Efficiency of banking business in Ukraine: analysis and ways of improvement in modern conditions

The purpose of the work is to increase the effectiveness of the theoretical and methodological foundations of banking business management and to develop ways to improve it in modern conditions.

The realization of the set goal of the research made it necessary to solve the following tasks: to find out the characteristics of the banking business in Ukraine; determine the process of European integration of the domestic banking business; to analyze the dynamics of activities of domestic banks on the financial market of Ukraine; to investigate the main indicators of the effectiveness of managing the development of banking business in Ukraine; determine ways to increase the efficiency of banking business in Ukraine in modern conditions.

The object of the study is the processes of managing the effectiveness of banking business in Ukraine.

The subject of the study is the banking business and ways to improve it in modern conditions in Ukraine.

The basis of the research is domestic and foreign banks of private and state ownership.

The qualification work contains 61 pages, 4 tables, 8 figures, a list of used sources with 40 items and 1 appendix.

Keywords: banking business, domestic banks, banking services, development of banking business, stress testing, artificial intelligence.

The year of completion of the thesis is 2022-2023.

The year of job protection is 2024.

ЗМІСТ

Вступ.....9

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ БАНКІВСЬКОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ.....12

1.1. Характеристика банківського бізнесу в Україні.....12

1.2. Євроінтеграція вітчизняного банківського бізнесу.....19

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ..... 25

2.1. Динаміка діяльності вітчизняних банків на фінансовому ринку України.....25

2.2. Основні показники ефективності управління розвитком банківського бізнесу в Україні.....38

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ БАНКІВСЬКОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....47

ВИСНОВКИ.....52

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....54

ДОДАТКИ

ВСТУП

Актуальність теми. Протягом останніх років банківська система України працює в складних умовах. З одного боку, банківська система України має відповідати темпам світової глобальної трансформації та технологічного прогресу, а з іншого – витримувати внутрішні ризики та кризи, включно з тягарем сприйняття активних бойових дій на території України. Крім того, перед центральним банком України постало досить значуще завданням позбавлення ліцензії всіх банків у капіталі яких присутня російські активи.

Соціально-економічні умови сьогодення, які характеризуються динамічним розвитком сучасної світової економічної системи, стрімкістю економічних процесів, прямо та опосередковано впливають на глобальний розвиток суспільства. Вони визначають необхідність стабілізації фінансово-економічної ситуації в Україні та необхідність забезпечення ефективного функціонування, надійності та розвитку банківського сектору, що сприятиме активній участі у виконанні основних функцій фінансової системи держави. Проблеми в економічному розвитку країни, особливо з початком повномасштабного російського вторгнення, привели до зниження ефективності функціонування банків, їхню досить високу ризикованість, здатність передбачати зміни та пристосовуватися до нових реалій зовнішнього середовища, а також швидке реагування на інші проблеми, які систематично призводять до зменшення рівня прибутковості фінансової установи, свідчать про відсутність в Україні системних підходів до стратегічного управління розвитком банківського бізнесу.

Незважаючи на підвищений інтерес до проблем управління та ефективності банківського бізнесу й значну кількість наукових напрацювань за цим напрямом, комплексний підхід до її вирішення повністю ще не сформований.

Дослідженню теоретичних засад та практичних аспектів ефективності банківського бізнесу присвячено праці таких іноземних та вітчизняних науковців як: А. Бергера, В. Дуглас, А. Маршал, Д. Хемпфрі, Дж. Сінкі, а також: С. Аржевітіна, Г. Азаренкової, О. Барановського, В. Базилевича, З. Васильченко, Д. Ваньковича, О. Васюренко, О. Вовчак, У. Владичин, О. Волошко, О. Дзюблюка, І. Івасіва, С. Єгоричевої, С. Козьменко, О. Кириченко, О. Колодізєва, С. Лобозинської, А. Мороза, В. Міщенка, С. Науменкової, Л. Примостки, О. Підхомного, Б. Пшика, С. Реверчука, А. Фалюти, Т. Яворської, Н. Шелудько, та інших.

Мета і завдання дослідження. Метою дипломної роботи є підвищення ефективності теоретико-методичних засад управління банківським бізнесом та розроблення шляхів підвищення в сучасних умовах.

Реалізація поставленої мети дослідження зумовила необхідність розв’язання наступних завдань:

- з’ясувати характеристику банківського бізнесу в Україні;
- визначити процес євроінтеграції вітчизняного банківського бізнесу;
- проаналізувати динаміку діяльності вітчизняних банків на фінансовому ринку України;
- дослідити основні показники ефективності управління розвитком
- банківського бізнесу в Україні;
- визначити шляхи підвищення ефективності банківського бізнесу в Україні в сучасних умовах.

Об’єктом дослідження є процеси управління ефективністю банківського бізнесу в Україні.

Предметом дослідження є банківський бізнес та шляхи його підвищення в сучасних умовах в Україні.

База дослідження - вітчизняні та зарубіжні банки приватної та державної власності.

Методи дослідження. Методологічною основою дипломної роботи є фундаментальні положення економічної теорії та теорії фінансів. Для обґрунтування організаційно-економічних засад ефективністю банківського бізнесу використано ряд сучасних наукових методів, а саме: порівняльний аналіз – з метою співставлення особливостей управління банківським бізнесом в Україні; абстрактно-логічний метод – визначено для формування науково-теоретичних узагальнень і висновків дослідження; метод класифікації, типологічного конструювання – при обґрунтуванні класифікації принципів управління банківським бізнесом й виокремлені складових його механізму управління.

Кваліфікаційна робота містить 61 сторінку, 4 таблиці, 8 рисунків, список використаних джерел з 40 найменувань та 1 додатка.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ БАНКІВСЬКОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

1.1.Характеристика банківського бізнесу в Україні

Зростання ролі банків у банківському бізнесі, необхідність розробки нових теоретико-методологічних підходів до формування політики розвитку банківського сектору в Україні та новітні виклики, зумовлені зовнішніми глобальними ризиками, кризовими явищами в економіці та жорсткою конкуренцією, спонукають регуляторно-управлінську діяльність органів вітчизняних банків для пошуку інноваційних підходів в управлінні. Вони мають бути спрямовані на оптимізацію ресурсної бази та розробку ефективної стратегії розвитку банківського бізнесу в ринкових умовах, що швидко змінюються.

Стаття 4 Закону України «Про банки і банківську діяльність» заначає: «..що банківська система України складається з Національного банку України та інших банків, а також філій іноземних банків, що створені і діють на території України відповідно до положень цього Закону та інших законів України» [10].

Відзначимо, що визначено основні функції банківської системи до яких належить трансформаційна, емісійна та стабілізаційна функції, але завдячуючи саме трансформаційній функції банківська система змогла створити умови для зростання суспільного багатства. За побудовою архітектури банківська система України дворівнева і кожний її структурний елемент має ряд своїх специфічних завдань та функцій. НБУ є банком першого рівня банківської системи України є а також її Центробанк та вподальшому Національний банк України. Регламентує статус та функції НБУ Закон України «Про Національний банк України». Так, стаття 2 цього закону зазначає, що НБУ (далі – Національній банк) є центральним банком України, має особливий статус центрального органу державного управління, юридичний статус, функції, завдання, повноваження і принципи організації

якого визначаються Конституцією України, даним Законом та іншими законами України [11].

Основними першочерговими завданнями, які стоять перед вітчизняними банками, є забезпечення прибутковості та підвищення ефективності на банківському ринку як передумови сьогоднішнього стабільного подальшого функціонування банківського бізнесу України.

Ефективна діяльність банків визначається в першу чергу спроможністю виконувати покладені на них функції. В Законі України «Про банки і банківську діяльність» зазначено: «.. що банки – це юридичні особи, які на підставі ліцензії Національного банку України мають виняткове право здійснювати такі операції: залучати у вклади грошові кошти фізичних і юридичних осіб, розміщувати зазначені кошти від свого імені, на власних умовах та на власний ризик, відкривати і вести банківські рахунки фізичних та юридичних осіб» [10].

Відповідно до попереднього визначення, функції що виконує банк, наступні [10]:

« посередницька функція – посередництво в кредиті, яке здійснюється шляхом перерозподілу коштів, що тимчасово вивільняються в процесі кругообігу фондів підприємств і грошових доходів приватних осіб;

функція стимулювання нагромаджень у господарстві. Виступаючи на фінансовому ринку з попитом на кредитні ресурси, банки мобілізують наявні в господарстві заощадження, створюючи стимули до нагромадження коштів, які, своєю чергою, формуються на основі гнучкої депозитної політики банків;

посередництво в платежах між окремими самостійними суб’єктами;

посередництво в операціях із цінними паперами. Банки мають право виступати як інвестиційні інститути, що можуть здійснювати діяльність на ринку цінних паперів як посередника; інвестиційного консультанта; інвестиційної компанії та інвестиційного фонду;

функція довіреної особи для виконання різноманітних операцій для своїх індивідуальних і корпоративних клієнтів» [10].

Основною з представлених функцій є функція фінансового посередництва. Банки визначаються посередниками між власниками тимчасово вільних коштів і тими, а також тими хто їх потребує. Выдтак, основний капітал у грошовій формі трансформується на функціонуючий капітал у грошовій формі. Від ефективності даного перетворення значною мірою залежить безперервність функціонування економіки та темпи економічного зростання.

Науковець Н.Р. Галайко відмітив наступне: «..що в сучасних умовах становлення і розвитку банківської системи України одним із найважливіших методів управління банком є вироблення стратегії забезпечення ефективності банківської діяльності, що дає можливість банку стабільно зростати, реалізувати всі наявні можливості і виступає одним з основних факторів успіху функціонування банківської установи» [4, с. 134].

Варто відзначити, ефективність діяльності вітчизняних банків слід розглядати через сукупність цілей, спрямованих дій, спрямованих на ефективність роботи банку через координацію та ефективне використання його ресурсів, а також вибір максимально дієвих механізмів та способів її забезпечення за повноцінної реалізації функцій, покладених на банківські установи.

Що стосується ефективності діяльності банку, то варто відмітити ряд факторів, що її складають. А саме: вплив структури економіки, зміни в банківських операціях, поточні реформи в інституційних структурах на фінансовий сектор, питома частка депозитів, капіталізація банків, іноземний капітал є основними факторами при розгляді банківської діяльності. Відповідно до зазначеного у науковій статті [20], варто виокремити методичні підходи до оцінки ефективності банку з урахуванням систематизації аналітичного інструментарію, які представлені на рис.1.1.

Рис. 1.1 - Інструменти оцінки ефективності банківської діяльності

Джерело:[20]

Таким чином, варто виокремити те, що коефіцієнтний підхід дозволить представляти результати в чисельно обчислюваному вигляді і в свою чергу є найбільш поширеним.

Варто зазначти, що економетричний підхід використовують у випадку дослідження ефективності банківської діяльності, який визначається як інструмент оцінки і включає два наступні методи: параметричний та непараметричний.

В свою чергу, параметричні методи складаються з застосування відомої межі ефективності, яка вибудовується за допомогою лінійного програмування і оцінки ефективності, не приходячи до чіткого обчислення, відтак непараметричний метод визначає оцінку виробничої функції, якої нема в реальному часі. Щоб проаналізувати ефективність банку використовують кількісні параметри, які визначаються наступними показниками:

- визначається співвідношення витрат і доходів за період, що досліджується, а саме: щомісячна собівартість активів, аналіз динаміки витрат;

- визначається загальна рентабельність, рентабельність капіталу і чистий прибуток.

Зазначені вище показники використовуються у комплексі з показниками ліквідності та надійності для забезпечення ефективності максимального прибутку, при цьому знижуючи витрати в свою чергу зберігаючи при цьому достатню ліквідність та надійність банку, що доведить ефективність банку.

Процес регулювання та оцінка показників діяльності комерційного банку відображені в табл. 1.1.

Таблиця 1.1.

Регулювання та оцінки діяльності комерційного банку

Назва способу	Характеристика
структурний аналіз доходів	метою цього аналізу є виявлення основних типів доходів з метою оцінки їх надійності та можливості майбутнього збереження. Дохід поділяється на відсотки, комісії та інші доходи. Виділяються стабільні та нестабільні групи доходів;
структурний аналіз витрат	аналіз аналогічного доходу. На підставі форми ціни, відсотків, комісійних та інших витрат виділяються на банківських ринках ресурси і послуги;
структурний аналіз джерел утворення прибутку (фінансового результату)	Фінансовий результат діяльності — втрата або прибуток банку. Кількісне відображення фінансового результату може бути визначене чистим прибутком (збитком) або балансом. Структурний аналіз фінансового результату базується на виявці його основних джерел;
оцінка результатів діяльності на основі системи фінансових коефіцієнтів	співвідношення процентної маржі, безвідсоткового доходу та витрат, процентного співвідношення маржі, стабільного доходу за активним виплатом, частки дивідендів за доходами, витрат за актив, повернення активів та капіталу, прибутку на одного працівника;
факторний аналіз показників прибутковості та прибутковості банку	дозволяє детально описати причини її внесення змін і, на цій підставі, уточнити процес прийняття рішень з управління. Використовується для визначення основного фактору зміни прибутковості. Для цього використовується метод підстановки, що дозволяє визначити, з яким елементом чисельника або знаменника коефіцієнт пов'язаний більш ніж у всіх позитивних або негативних тенденціях його зміни.

Джерело:[38]

Таким чином, з враховуючи наведені вище методи можна зробити наступний висновок, що проведений аналіз та оцінка прибутковості банку має

систему аналізу, які на пряму пов'язаний з процесом формування, розподілу та використання прибутку, і проводиться з метою оптимізації результатів прибутковості та підвищення ефективності діяльності банку.

Процес управління доходами банку включає в себе систему інструментів і методів пов'язаних з механізмом формування, розподілу і використання прибутку банку, і діють з метою підвищення ефективності діяльності банку [34].

Варто зазначити, що планування доходів і витрат є елементом управління доходами на найвищому рівні і сюди включено наступні напрямки:

«складання та затвердження балансів витрат і планових надходжень банку в рамках бізнес-плану;

планування прийнятної процентної маржі на основі балансу;

формування витрат і доходів банків та їх розрахунок;

прогноз темпів прибутку від активів і капітал банку;

планування прибутку та його розподілу» [34].

Зважаючи на те, що основну частину прибутку становить чистий прибуток за активними операціями, слід звернути більшу увагу на управлінський дохід за наданими операціями банку.

Процентні ставки за активними операціями, що розглядаються, повинні підтримуватися такими співвідношеннями: по-перше, ставка розраховується за методом короткомасштабного застосування строкових зобов'язань, а кількість ресурсів різного типу розподіляється на конкретний актив.

Наступним кроком є збільшення середньозваженої вартості ресурсів, які раніше були використані для фінансування активних операцій.

Останнім кроком є розрахунок маржі за всіма активними операціями, визначення прибутку від активних операцій та вартості ресурсів, які фінансують таку операцію та їхню різницю.

У процесі цих кроків з'являються певні можливості, які є слабким місцем у роботі банку. Після завершення даного аналізу необхідно внести корективи в структуру фінансових ресурсів банку. З цього моменту слід зосередитися на

управлінні банківськими збитками, які мають можливість знизити витрати на операції, що проводяться в банку, оскільки вони є основною складовою управління ефективністю банківських операцій.

Рентабельність банківської діяльності є одним із найвищих якісних показників, що забезпечують ефективність та рейтинг банку на банківському ринку України. Основним завданням менеджменту банку є мінімізація зниження показника прибутковості, після чого це відобразиться на показниках достатності капіталу та рівні ринкової конкурентоспроможності банку [2].

Аналіз результатів діяльності банку контролює дотримання пропорцій і нормативів, встановлених НБУ, а також дозволяє управляти фінансовою стабільністю з урахуванням окремих її аспектів. Це зумовлено існуючою теоретичною базою щодо розвитку аналізу в банківській установі. Різновид аспектів виробництва банку та фінансова складова його діяльності отримують грошову оцінку, а також завершену систему показників. Головною метою системи показників є всебічне і комплексне відображення результатів діяльності, економічних процесів банку.

Національний банк, як головний регулятор грошового ринку, відповідає за рівень інфляції в країні, регулюючи та контролюючи діяльність вітчизняних банків, є емісійним центром держави, акумулює міжнародні резерви країни. Оцінюючи поточні завдання Національного банку України, слід зазначити, що відповідно до Конституції України його основною позицією та завданням було досягнення цінової та фінансової стабільності. Стаття 6 Закону України "Про Національний банк України" визначає: «що основною функцією Національного банку є забезпечення стабільності грошової одиниці України» [11].

Зазначені вище пріоритети цінової стабільності надважливі, так як, саме передбачуваний курс та незначне (2-3% на рік) зростання цін дозволятиме досягти інвестиційного зростання в країні та соціальної стабільності у суспільстві. Основним інструментами НБУ уже традиційно для забезпечення цінової стабільності є регулювання облікової ставки у комплексі

з інфляційним таргетуванням та плаваючим обмінним курсом національної валюти - гривні. Але варто відмітити, що в сучасних умовах воєнного часу, високого темпу інфляції, економічної невизначеностінегараздів, що спостерігаються в економіці нашої країни та внаслідок війни викликано (значний бюджетний дефіцит, катострофічне зростання державного боргу, суттєве скорочення податкових надходжень від населення та підприємств) для досягнення кінцевої мети - цінова стабільність, Національний банк України запроваджує низку обмежувальних інструментів: фіксує курс національної валюти, вводить адміністративні обмеження на валютному ринку, підвищує норми обов'язкового резервування для банківських установ, а також підвищив рівень облікової ставки.

1.2. Євроінтеграція вітчизняного банківського бізнесу

Сьогодні, згідно з визначенням Європейського центрального банку, банківський бізнес ЄС є самим інтегрованим сегментом європейської фінансової системи та основним показником для подальшого поглиблення економічної інтеграції союзу. Відтак, зважаючи, що десятиліттями відбувається процес фінансової інтеграції банківського сектора в ЄС, інтеграційні процеси все ще не завершені.

Специфікою банківського бізнесу європейських країн є те, що вони досягли значних розмірів щодо розміру ВВП держав, а це вказує на тісні партнерські зв'язки між розвитком фінансового сектору і державних фінансів. Здебільшого розмір активів банків перевищує ВВП держави в де-кілька раз. Саме тоді сумарні активи всього банківського бізнесу ЄС становлять приблизно 350% ВВП ЄС.

Це посвідчує велику залежність європейської економіки від фінансування банківського сектору. Відтак, на банківський сектор США припадає лише 78% від ВВП США, водночас як в Японії 174% ВВП.

Серед чинників впливу щодо позитивних наслідків експансії західноєвропейських банків на фінансові ринки нових країн-членів ЄС можна виокремити збільшення прямих інвестицій у реальний сектор економіки, а також зниження процентних ставок і процентної маржі, показник підвищення прибутковості, забезпечення стабільності банківської системи та зростання довіри населення. Злиття та поглинання стали першим механізмом реструктуризації банківського бізнесу країн Центральної та Східної Європи. Також значущим є підвищення якості кредитних портфелів, тобто суттєво зменшиться частка безнадійних кредитів у загальній сумі кредитів, що зв'язано з підвищенням механізмів управління ризиками, зростанням вимог до позичальників.

Можна віднести кредитний бум до негативних наслідків поглинання іноземними банками банків у нових країнах-членах ЄС, переміщення центру прийняття рішень за кордон та зменшення обсягів кредитування середнього та малого бізнесу порівняно з великим бізнесом. Одночасно із зростанням конкуренції між вітчизняними та іноземними банками, в якій програють слабші банки, відбувається зниження маржинальності банківських послуг, що, у свою чергу, призводить до погіршення фінансових результатів банків-резидентів.

Відзначимо, що актуальним також залишається перспектива створення Європейського банківського союзу. Щодо ідеї створення цього союзу то дане питання обговорюється у кулуарах ЄС уже давно, оновлена структура ЄВС включатиме в себе чотири спілки: фіскальний союз, банківський союз, економічний союз, політичний союз. Головна мета банківського союзу – розділити коло залежності банків від держави, а також від коштів платників податків, які саме країни використають у своїй перспективі для розв'язання проблем кризових банків.

Новостворений банківський союз передбачає три стовпи: єдиний механізм нагляду, єдиний механізм вирішення проблематики та системи захисту депозитів різних ЄЦБ до єдиного механізму нагляду за вступом

національних банківських регуляторів у країни-члени ЄС. Якщо в рамках співпраці механізму буде вирішено, що той чи інший банк потребує ліквідації чи санації, то на перший план виходить єдиний механізм вирішення проблеми.

Відзначимо новий план порятунку Європи який критики ідеї Європейського банківського союзу відкидають ці аргументи як придумані та використовують шляхом «усуспільнення банківського боргу», що призведе лише до збільшення зловживань. Банки, зважаючи, на те, що їх у будь-якому пригоді врятують платники податків, спрямовують вартість вкладників у ризиковані досить проекти. Визначаючи специфіку нашої країни, то у результаті інтеграції вітчизняних банків у фінансову систему ЄС варто зазначити, що перш за все будуть у виграші саме клієнти, користувачі банківських послуг. Головними перевагами є забезпечення ефективного та належного захисту інвесторів, а також інших споживачів фінансових послуг; забезпечення стабільності цільової фінансової системи України, підтримка взаємодії між усіма учасниками фінансової системи.

Для банківської системи України характерним є низька ділова активність, відносно низький рівень розвитку вітчизняного банківського сектору залишається, за загальноприйнятими світовими мірками. Невисока капіталізація банків, низька кредитоспроможність користувачів вітчизняних банківських послуг зумовлюють досить високу ризикованість банківської системи, у тому числі підтримання їх ліквідності.

Вітчизняні суб'єкти господарювання, у яких з'являються вільні грошові витрати, не можуть надійно розмістити їх в українських банках і віддають перевагу конвертації в стабільну валюту іноземну, інвестування в тіньову економіку або переведенню за кордон.

Варто відзначити, що суттєвим наслідком євроінтеграції для банківського бізнесу стане згуртування навколо найсильніших фінансових груп. Щоб вижити в умовах прямої конкуренції, українські банки будуть змушені консолідуватися, що не призведе до зменшення кількості банків. Також банки повинні швидко підвищувати якість обслуговування клієнтів і

розширювати продукти або, навпаки, займати низку вузькоспеціалізованих ніш [30].

Експерти очікують припливу капіталу в Україну – угода про асоціацію з ЄС поступово зніме штучні перешкоди для його руху. Це створює певні ризики – ринковий капітал стане більш нестабільним і шкідливим для впливу світової економіки.

Але процес надходження капіталу в Україну не буде одномоментним і швидким. Інвестори дуже обережні, оскільки в Україні все ще недосконала судова система та слабка законодавча база для захисту прав кредиторів. З метою підвищення конкурентоспроможності вітчизняної банківської системи НБУ необхідно здійснити значні структурні зміни в напрямку сприяння розвитку перспективних форм банківської діяльності, спираючись на досвід європейських країн.

Головні напрями інтеграції банківського бізнесу України до Європейського Союзу та певні заходи щодо їх практичної реалізації [30]:

1. Забезпечення найвищої стабільності та підвищення конкурентоспроможності вітчизняного банківського бізнесу на міжнародних банківських ринках.

2. Розробка механізму мінімізації та зниження ризиків; посилення переваг та зниження прояву кризових явищ під час інтеграції банківського бізнесу до європейської спільноти.

3. Вдосконалення діяльності вітчизняного банківського бізнесу в умовах посилення інтеграції України до ЄС.

4. Продовження діалогу з центральними банками банківської діяльності з країн ЄС.

5. Адапування законодавства у сфері банківського регулювання та нагляду до норм, прийнятих в ЄС, в основі яких положені правила Базельського комітету з питань банківського нагляду.

6. Незважаючи на те, що розвиток банківської системи України розвивається в напрямку формування європейської моделі універсалізації

банківських установ, варто перейняти досвід іноземних колег щодо спеціалізації банків.

Відзначимо, що сучасний стан банківської системи України, слід зазначити, що війна та політична нестабільність в країні, висока інфляція, загальні економічні дисбаланси негативно впливають на функціонування банківського бізнесу та показники діяльності банківських установ України. Значною характеристикою сучасного стану банківської системи України є активний вплив НБУ на функціонування банківської системи.

Важко визначити оцінку політики «оздоровлення» банківської системи, яку проводив і проводить Національний банк України. З одного боку, виводити з ринку та ставити на ліквідацію неплатоспроможні банківські установи і банки, які свідомо порушили законодавство, позитивно впливатиме на прозорість банківського сектору. З іншого боку, суттєве зменшення кількості банків може спричинити зниження рівня конкуренції та погіршення умов надання банківських послуг [39].

Для більш детального аналізу сучасного стану банківського бізнесу України необхідно конкретизувати актуальні проблеми та фактори, які сприяють розвитку вітчизняних банків. Найбільш гострими проблемами функціонування сучасної банківської системи є:

- військові дії рф, їх негативний вплив на функціонування банківських установ, населення, суб'єктів господарювання та державних органів;
- значне зниження коефіцієнта монетизації економіки (майже на 40%);
- високий рівень облікової ставки (на початок 2023 року - 25% та 22% з липня 2023 року);
- висока частка державних банків (у державних банках залишається майже 60% активів банківського сектору);
- зростання недовіри населення до вітчизняних банківських установ;
- негативний вплив політичної нестабільності;
- досвідчений механізм рефінансування НБУ;
- збільшення вартості кредитних ресурсів;

- девальвація гривні;

- зниження рівня якості і обсягів кредитних портфелів банків;

- низький рівень якості ризик менеджменту в банківських установах;

- непродуктивна діяльність фонду гарантування вкладів фізичних осіб.

Критичний вплив війни та політичних процесів на функціонування банківського бізнесу проявляється у загостренні їх економічних проблем, які зумовлені втратою значної частини відділень та відділень банків, а також активів банків на окупованій території. територій, відключення електроенергії, стрімкий відтік вкладів, зростання кредитної заборгованості та ін. Більшість клієнтів банків відзначили значні матеріальні втрати у зв'язку з війною, що знизило потенційні можливості банків залучати ресурси, необхідні для реалізації кредитно-інвестиційних операцій.

Актуальною залишається проблема рефінансування банків, які перебувають у кризовому стані. Суть даної проблеми полягає в тому, що деякі банки, отримавши рефінансування від НБУ, не змогли погасити свої борги перед НБУ і збанкрутували. Тому цей інструмент рефінансування виявився неефективним і мав підстави для економічних зловживань з боку керівництва недобросовісних банків.

Девальвація гривні також негативно впливає на стан вітчизняної банківської системи. Збільшується проблемна заборгованість клієнтів перед вітчизняними банками (валютні іпотечні кредити стали проблемними для збереження банківських позичальників). Також зростають валютні активи та пасиви, необхідні для рекапіталізації банків. За оцінками експертів, банківський сектор України потребує докапіталізації на понад 100 млрд грн, і це за умови припинення девальвації.

Таким чином, вимоги до капіталу українських банків динамічно змінюються, враховуючи вимоги Базельського комітету та реалії економічного середовища України. Відмітимо, що було б доцільно у майбутньому врахувати попередній досвід НБУ щодо прив’язки показників капіталу до євро, що дозволяє уникнути знецінення капіталу банку. Можливе

застосування селективної політики НБУ щодо розвитку та діяльності банків з урахуванням регіональних особливостей у економчній та соціальній сфері; стимулювання державою створення умов для якнайбільшого сприяння капіталізації банків на територіальному рівні; запровадження механізму докапіталізації великих банків.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

2.1. Динаміка діяльності вітчизняних банків на фінансовому ринку України

В процесі моніторингу ефективності функціонування банківського бізнесу України варто увагу зосередити на досліджені показників в розрізі групи банків залежно від їх власника. До даних груп відносяться: банки з державною часткою власності; банки з приватним капіталом, банки, які належать до іноземних банківських груп. Вказаний поділ банків на ці три групи являється офіційним групуванням банків, на які поділяє їх Центральний банк під час здійснення аналізу та представлення результатів функціонування банківських установ в Україні. Розподіл банків України за кожною окремою групою продемонстровано в табл. 2.1.

Таблиця 2.1.

Динаміка кількості банків України в розрізі груп банків за 2018-2023 роки

Групи банків	Роки					
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Приватні	51	50	48	43	40	37
зміна за рік	-3	-1	-2	-6	-3	-3
Державні	5	5	5	5	5	6
зміна за рік	0	0	0	0	0	+1
Іноземні	22	23	23	23	22	20
зміна за рік	-2	+1	0	0	-1	-2
Неплатоспроможні	1	0	0			
зміна за рік	-1	0	0			
Платоспроможні (усі діючі)	77	75	73	71	67	63
зміна за рік	-5	-2	-2	-2	-4	-4

Джерело:[29]

В період з 2018 р. до 2021 р. кількість банків зменшено на 14 одиниць. Кількість банків із іноземним капіталом зменшилася у 2023 впорівння з 2018 роком на 3 на, з 2019 по 2021 році показник щодо іноземних банків залишився

незмінним. Кількість банків зі 100% іноземним капіталом у 2018–2023 роках змінювались в динаміці з 22 до 23, а в 2023 році з ринку пішло 2 іноземні банки [22].

АТ "Мегабанк" у червні 2022 року Національний банк відніс до категорії неплатоспроможних через істотні порушення в частині оцінки кредитного ризику, а також інсайдерського кредитування та невиконання запланованої докапіталізації. У липні 2022 року Регулятор вирішив відкликати банківську ліцензію та ліквідувати АТ "Мегабанк" і АТ "БАНК СІЧ", у лютому 2023 року в АТ "БАНК ФОРВАРД" було введено тимчасову адміністрацію. У результаті, завдяки реалізації стратегії скорочення банківського капіталу, коронакризі, військовим діям станом на 1 січня 2023 року кількість діючих банків становила 67 установ. Таким чином, з кожним роком кількість банків, які мають банківську ліцензію, зменшується.

Національний банк у відповідь на російську агресію та повномасштабну війну з лютого 2022 року почав часткову ліквідацію двох дочірних банків російських фінансових груп з державним капіталом, а саме: АТ «Міжнародний резервний банк», а також ПАТ «Промінвестбанк», які на початку 2022 року змогли акумулювати у своїй структурі 2% чистих активів банківського сектору України [29]. На початок 2023 року АТ «Альфа-Банк» посідав п'яте місце за розміром активів серед вітчизняних банківських установ, але у зв’язку з тим, що власники банку мають відношення до фінансування тероризму країни-агресора – росії, вже 21 липня 2023 даний банк був виведений з банківського ринку, його акції за 1 грн були викуплені Міністерством фінансів України, в банк була введена тимчасова адміністрація, а сам банк за рішенням правління перейменований у АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО "СЕНС БАНК" [25].

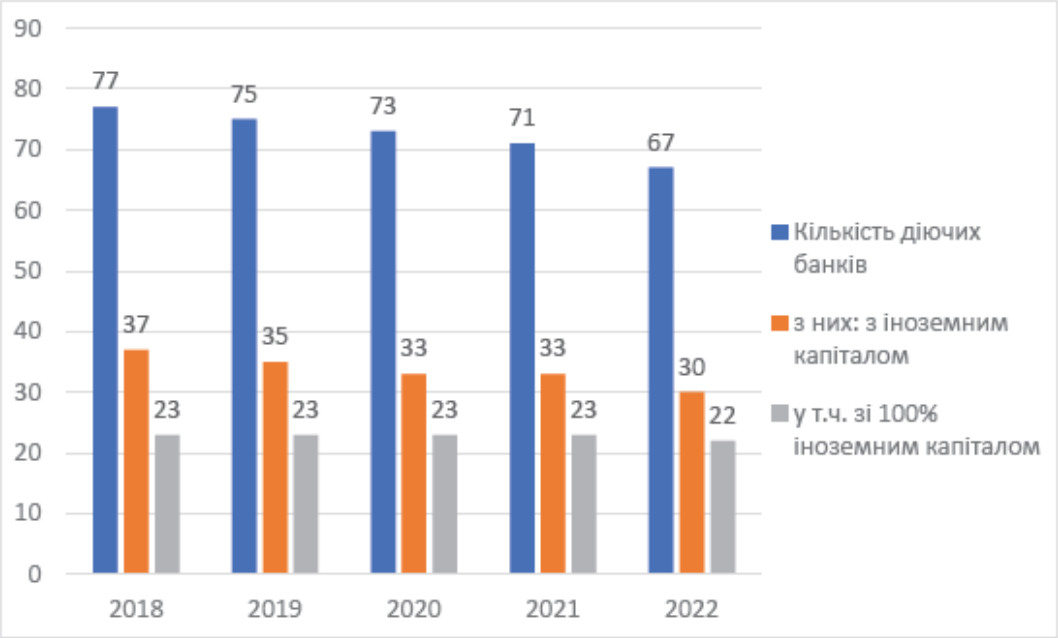

Рис.2.1 Динаміки кількості банків за 2018-2022 роки

Джерело:[22;29]

Динаміка кількості банків України за останні 5 років (з 2018 по 2022 роки) була спадаючою (рис. 2.1). На грудень 2022 року кількість діючих банків сягнула 67, що на 10 менше, ніж у 2018 році. Водночас кількість банків з іноземним капіталом за поточний період зменшилася на 7 установ і становила 30 установ. кінець 2022 року, з них 22 установи – банки зі 100% іноземним капіталом, на 1 банківську установу менше, ніж у 2018 році. У зв'язку з ліквідацією найбільший рівень ліквідації банків припав на 2019 рік – 27 банків; у зв'язку з реорганізацією за 2018 рік - лише 2 банки. Також кількість банків, у яких відкликано ліцензії, у 2018 році становила 6 установ, у 2022 році – 4 установи (рис. 2.2.).

Скорочення окремих банків здійснюється за рахунок скорочення кількості структурних підрозділів українських банків за останні 5 років (рис. 2.3.), що впливає на очищення банківської системи. Станом на 30.06.2022 порівняно з 2018 роком кількість відділень зменшилася на 2,5 тис. і склала 6 тис. відділень. Більшість відділень були закриті [29].

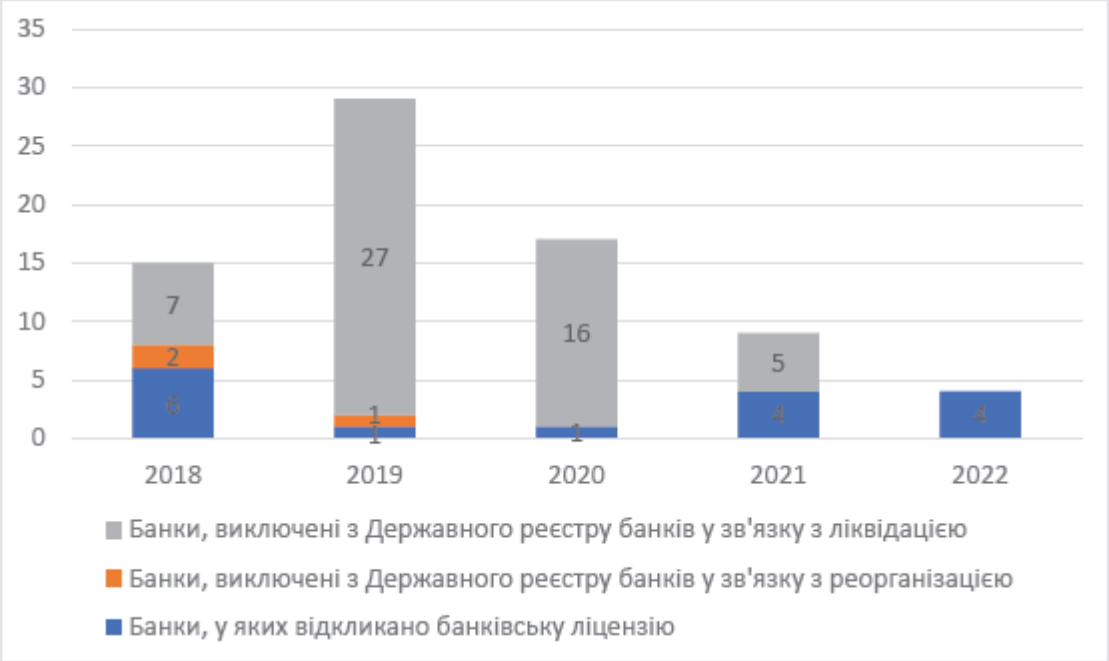

Рис. 2.2. Динаміка кількості виключених банків та банків, у яких відкликано Регулятором банківську ліцензію в Україні в період 2018–2022 рр.,

Джерело:[22;29]

У березні 2022 року більшість вітчизняних банків були змушені закрити свої відділення на територіях, де велися активні бойові дії, значна частина цих територій досі перебуває під окупацією. Причинами цих вимушених заходів стала велика міграція та суттєве зниження ділової активності, що призвело до зниження попиту на банківські послуги в окремих регіонах. Крім того, банки змушені проводити оптимізацію, щоб зменшити свої витрати. Крім того, на окремих територіях під тимчасовою окупацією було неможливо працювати. Проте відразу після звільнення окупованих територій банки почали відкривати свої відділення, які надають доступ до фінансових послуг усім жителям України. Так, уже у травні працювали понад 80% банківських відділень, зареєстрованих на початку 2022 року.

У першому кварталі 2023 року структура власності активів банківської системи України була наступною та проілюстрована на (рис. 2.3):

- банки з державною часткою, в яких держава володіє часткою понад 75% - 4 установи або 5,97%;

– банки іноземних банківських груп – 16 або 23,88 %;

- банки з приватним капіталом, що становить не менше 50% статутного капіталу - 47 або 70,15%.

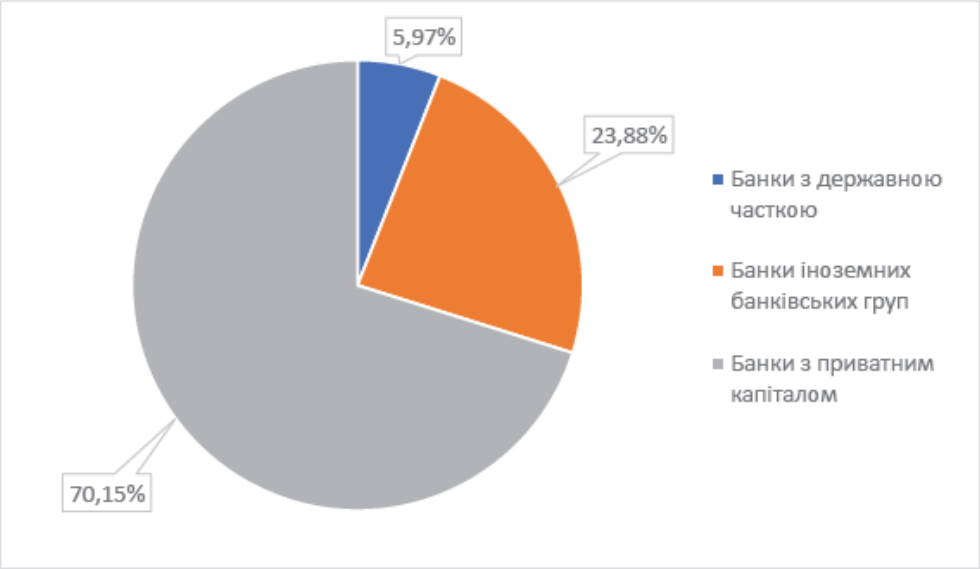

Рис.2.3. Показники структури власності активів банківської системи України станом на 01.01.2023, %

Джерело:[22;29]

Одним із важливих показників, що свідчить про рівень розвитку банківської системи, є банківські активи, оскільки вони формують дохід банків. Незважаючи на те, що кількість банків в Україні зменшується, активи банків у період 2018–2022 років щорічно збільшуються. Активи банків з державною часткою продовжують коливатися в 2018–2022 роках, з незначним скороченням у 2021 році, але за шість місяців 2022 року відбулося зростання суттєве до показників 2018 року, а саме 615 млн грн [29].

Водночас українські банки вдосконалюють свої технологічні рішення, які надають клієнтам комфортний і швидкий доступ до операцій з власними коштами, розміщеними на рахунках, як в Україні, так і за її межами. Враховуючи той фактор, що війна продовжує тривати, банки підтримують стабільність та продовжують працювати, пропонуючи клієнтам актуальні

продукти та підвищують рівень доступності та якості фінансових послуг впроваджуючи інноваційні технології. Саме в той час кредитний портфель гривневих кредитів бізнесу збільшився майже на 9%. Це пов’язано з активним кредитуванням агросектору, переважно за рахунок виконання державних програм. Зараз відбувається вільне скорочення портфеля валютних кредитів, що не дивно в умовах воєнного часу. Крім того, фактично повністю призупинено іпотечне кредитування.

За звітністю НБУ, що у 2022 році платоспроможні банки отримали значний прибуток 24,7 млрд грн. чистого прибутку проти 77,4 млрд. грн. у 2021 році, попри військові дії в країні. Показник рентабельності власного капіталу сектору склав 10,9% проти 35,1% рік тому [29].

Основним чинником зниження рентабельності стало значне збільшення відрахувань у резерви на понесені та очікувані збитки внаслідок військових дій в країні. Таким чином, відрахування за рік в резерви під кредити склали 107,1 млрд грн, ще 11,7 млрд грн сформовано під інші активи та ризики.

Також, чистий процентний дохід зріс на 29% порівняно з попереднім роком. Процентні доходи зросли в основному завдяки значному надходженню ліквідності в банківський сектор і розміщенню в активах з більшим доходом, ніж у 2021 році.

Чисті активи банків у IV кварталі 2023 року зросли на 8,6%, а за рік – на 17,9%. Через низький попит на кредити банки збільшували переважно обсяги вкладень у депозитні сертифікати НБУ та вартість рахунків в інших банках [29].

При великій кількості позитивних сторін нових можливостей необанкінгових технологій від Monobank, він все ще не є провідним фінансовим посередником через реалії специфіки регулювання банківського сектора в Україні, особливо в частині відкриття та обслуговування банку банківських рахунків, вагомою причиною є досить консервативний підхід чинного законодавства.

Зазначимо, що чисті гривневі корпоративні кредити значно зменшилися за квартал майже на 6,7%, валютні – на 5,2% у доларовому еквіваленті. В цілому за 2022 рік чистий корпоративний кредитний портфель у гривневому еквіваленті зріс на 0,5%, у валюті – зменшився на 23,9% у доларовому еквіваленті. Програма Державної підтримки “Доступні кредити 5-7-9%” залишається основним рушієм гривневого корпоративного кредитування [29].

Значно скоротився обсяг чистого роздрібного гривневого кредитного портфеля майже на 12,6% за квартал та на 32,7% за рік. Головна причина скорочення – зростання резервів під кредитні збитки. Окрім того, слабке нове кредитування не компенсує до кінця погашення старих позик.

Банки суттєво відчули та визнали кредитні втрати внаслідок війни. Питома вага непрацюючих кредитів за квартал зросла на 4,5 відсотка. п., з початку року на 8,1 ц. стор. – до 38,1%. Перш за все, за рік зросла частка проблемних кредитів фізичних осіб.

Протягом 4-го кварталу банки підвищили ставки за вкладами населення та бізнесу та працюють над продовженням їх терміну. Спред між тримісячними та річними депозитами збільшився.

Обсяг гривневих коштів фізичних осіб зріс на 8,3% за квартал і на 31,2% у річному обчисленні в основному за рахунок величини залишків на поточних рахунках у державних банках. Водночас зростання процентних ставок прискорило зростання строкових депозитів у гривні. Кошти населення в іноземній валюті за квартал зросли на 8,7% у доларовому еквіваленті. Найпомітніше зросли строкові депозити населення в іноземній валюті. Сам Національний банк сприяв та дав дозвіл купувати валюту онлайн для розміщення на депозитах.

Нацбанк у 2023 році проведе оцінку стійкості банків з метою з’ясування правильності відображення якості кредитного портфеля, надійності формування резервів та оцінки реального розміру нормативного капітал. За результатами оцінки будуть визначені умови відновлення капіталу банку, стратегія роботи з непрацюючими активами та графік скасування тимчасових

регуляторних послаблень. Більшість фінустанов відновлять капітал безкоштовно завдяки майбутнім прибуткам.

З червня 2022 року НБУ встановив облікову ставку на рівні 25%. Цей рівень є значним і обмежує можливості комерційних банків щодо рефінансування. Але водночас застосування такого рівня облікової ставки є складовою механізму зниження темпів інфляції та способом підвищення привабливості гривні як інструменту збереження [22].

З метою підвищення конкуренції на банківському ринку, підвищується привабливість строкових вкладів у гривні та зменшуються надлишкова ліквідності в банківській системі з 11 лютого 2023 року, але Регулятор підвищив на 5% р. Норми формування комерційними банками обов'язкових резервів за коштами за вимогами та на поточних рахунках фізичних і юридичних осіб та за коштами вкладів і коштів на поточних рахунках інших банків-нерезидентів та за кредитами, отриманими від міжнародних (крім фінансових) та інших організації національної та іноземної валюти з можливістю покриття до 50% резервів за рахунок еталону - ОВДП. Зазначимо, що відбулося чергове підвищення на 10% з 11 березня 2023 року [22] .

З метою стимулювання фінансування для покращення строкової структури та нейтралізації ризиків подальшого зменшення частки строкових коштів, Національний банк підвищує резервні вимоги для коштів на поточних рахунках та на вимогу. Банки повинні приділяти більше уваги управлінню ліквідністю, у тому числі дотримуватись процентної політики, що в свою чергу стимулюватиме строкові вклади населення. Вона також має зосередитися на відновленні кредитування та підтримці своїх бізнес-моделей перед обличчям тривалої війни.

Говорячи про проблему подорожчання кредитних ресурсів, слід зазначити, що у 2022 році НБУ підвищив облікову ставку до 25% для стримування інфляції в Україні.

Станом на липень 2023 року облікова ставка становить 22%. Такі дії не дозволяють банкам активно виконувати одну зі своїх основних функцій –

кредитування економіки, залишаючись клієнтами в умовах кризи, важко реалізовувати високоприбуткові проекти [22].

Кожен український банк має у своєму кредитному портфелі проблемні кредити, які не регулярно повертаються клієнтам, тому важливо контролювати та обмежувати допустимий рівень таких кредитів відповідно до загального обсягу виданих кредитів та прийнятого рівня реального кредитного ризику.

Найефективнішим заходом НБУ останнім часом є використання режиму інфляційного таргетування (публічне оголошення кількох інфляційних цілей та зобов'язань НБУ щодо їх досягнення). Основним інструментом монетарної політики та оперативним орієнтиром за такого монетарного режиму є процентна ставка.

Для вирішення існуючих проблем банківського сектора України та нормалізації його функціонування необхідно вжити системних заходів, спрямованих на стабілізацію політичної та загальноекономічної ситуації, відновлення довіри до банків та підвищення рівня ефективності заходів впливу НБУ в сфера регулювання та контролю за станом розвитку банківської системи України.

У період нестабільності в економіці та будь-яких кризових явищ роль регулювання та нагляду НБУ особливо зростає. Банківський нагляд створюється через систему спеціальних заходів, а саме: превентивних та захисних. Основною формою превентивних заходів з банківської точки зору є економічні нормативи. Основними з них та ключовими, відповідно до рекомендацій Базельського комітету з банківського нагляду та нормативно-правових актів центрального банку країн світу, а також України в тому числі, є нормативи капіталу[10]:

– Н1 – мінімальний розмір регулятивного капіталу (нормативне значення – має становити 200 млн грн);

– Н2 – адекватність (достатність) регулятивного капіталу (нормативне значення - не менше 10%);

– Н3 – (адекватність) достатності капіталу (нормативне значення - не менше 7%).

Динаміка значення економічного капіталу капіталу загалом у банківській системі показує загальний стан системи та дозволяє регулятору отримати інформацію про прийняття нормативних актів платоспроможності банківської системи, а на цій основі керівництво приймаються рішення.

Проблема капіталізації банків стала досить відчутною майже з початку становлення вітчизняної банківської системи. Вже в 1993 році вони збанкрутували, навіть не сформувавши повністю статутний капітал. З 1995 року НБУ почав посилювати вимоги до розміру капіталу банків.

З 1 січня 2019 року НБУ відновив обов'язковість дотримання банками нормативу достатності основного капіталу (Н3), який зростав у міру збільшення обсягу основного капіталу до суми активів і позабалансових зобов'язань, зважених на відповідний ризик. факторів, і має бути не менше 7%.

Банки, відповідно до чергових змінам Інструкції про порядок регулювання діяльності банків, мають формувати буфери капіталу, а саме: буфер резервного (збереження) капіталу, антициклічний буфер, буфер системної важливості та буфер системного ризику, понад нормативні. значення нормативу достатності капіталу (Н3) Так [13]:

1. Банкам необхідно накопичувати резервний (зберігаючий) капітал у періоди економічного зростання для компенсації можливих втрат, які є актуальними в умовах загального економічного спаду в країні. За даними НБУ, його розмір має становити 0-2,5%.

2. Антициклічний буфер капіталу банків має убезпечити банківську систему країни від накопичення ризиків під час кредитної експансії банків. Розраховується в розмірі 0-2,5% від загального розміру ризику банківської установи.

Конкретний розмір антициклічного буфера капіталу для банківських рішень Правління НБУ, при значній кредитній активності банківської установи.

Де-які банки, утворюють буфер системного значення, його розмір встановлюється диференційовано від 1 до 2% та залежить від категорії системного значення банківської установи.

Сьогодні банківський бізнес приділяє все більше уваги ідеям цифрових екосистем та платформам, характерним для FinTech. Стосовно недавно банки почали запроваджувати створення фінансових супермаркетів, де клієнту представляється ширший ніж раніше спектр продуктів та послуг, не тільки банківських, але й думки компаній, що у партнерстві з банком. Визначений підхід є досить вигідним та прибутковим для всіх учасників присутніх сторін: для клієнтів, для самих банків та їх партнерів, які змогли розробити масштабування продаж своєї продукції за рахунок клієнтів фінансових установ.

У зв'язку з цим банки потребують скорочення витрат на традиційну установку власних послуг та обслуговування клієнтів, а також створення додаткових джерел доходу, за рахунок розроблення нових продуктів та їх перетворення відповідно до сучасного середовища. Однією з форм цифровізації в банківському секторі є створення фінансової екосистеми, яка є логічним продовженням основної діяльності установи, а також є способом вирішення уже наявних проблем, взаємопов'язаних з ефективністю основної діяльності установи в умовах традиційній формі, шляхом її перенесення в Інтернет. В першу чергу це реалізується за допомогою мобільного банкінгу, чат-ботів, онлайн-помічників тощо. Сьогодні перехід у цифровий світ став загальною тенденцією для всіх учасників ринку.

Цифровізація є найважливішою для банківських установ, і тоді довгострокові глобальні прогнози показують, що прибутковість і чиста рентабельність капіталу (ROE) банківського бізнесу залишаються на місці. За останні 10 років середня світова прибутковість інвестиційних банків становить в межах 8-10%, що ледве перекриває вартість їх власного капіталу. А до 2025 року прибутковість інвестиційно-банківського сектору стабільно знижуватиметься, і в результаті становитиме 5,2-9,3%. Виходячи з таких

прогнозів, логічним виглядає прагнення банків вийти за межі сектора фінансових послуг у більш прибуткові сегменти.

Крім того, в період нижчих процентних ставок майбутня прибутковість банків є спірною. Дебати часто зосереджуються на певному обмеженні традиційної діяльності, викликаному переходом на цифровий формат.

Таким чином, зазначимо, що портали, платформи та екосистеми характеризуються саме тим, що вони є досить перспективними та критично важливими для успіху встановлення. Є навіть прогнози KPMG, що до 2030 року всі банківські установи стануть «невидимими» для клієнтів, вражених дистанційними послугами, що надаються за допомогою цифрових технологій, реалізованих в електронному вигляді у вигляді послуг, персональних помічників і всіх додаткових додатків. На думку експертів KPMG Global, головними змінами в банківській галузі на 2030 рік стане глобальна персоналізація за допомогою штучного інтелекту, а взаємодія з клієнтами відбуватиметься через голосового помічника та біометрію. Банки створюють цифрові платформи, за допомогою яких пропонуватимуть клієнтам різноманітні послуги як власних, так і зовнішніх провайдерів. Питання довіри користувачів до безпеки своїх даних та їхнього використання за призначенням відіграватиме важливу роль, а системи кібербезпеки використовують штучний інтелект для захисту даних.

Одним із найефективніших способів впровадження цифрових технологій у банківський сектор є створення необанків. Банки цього нового типу, так звані необанки, є фінансово-кредитними установами, які працюють через Інтернет, тобто не мають фактично традиційних відділень чи відділень. З самого початку вони працюють за новітніми технологіями, надаючи послуги дистанційно на основі інфраструктури традиційних банків. Необхідність і можливість появи таких банків визначається рівнем економічного та технологічного розвитку, а повний перехід від традиційних інститутів до необанків в Україні визначається наявністю прийнятої законодавчої бази та

зрілого банківського сектору. У цьому випадку їх реалізація можлива двома шляхами, коли необанк сам може отримати банківську ліцензію або успішно працює на базі одного з існуючих банків, фактично купуючи оптові послуги у фінансової установи, що виконує функції «фінансового посередника», і продаючи їх. через роздрібну торгівлю своїм клієнтам.

Чинний закон не визнає жодної «еквівалентної» ліцензії, яка має можливість регулювати повноцінне функціонування нових банків як повноцінної фінансової установи. Таким чином, проект, де зберігаються рахунки клієнтів, можливий лише через стару банківську систему. Те саме стосується дебетової картки. Незважаючи на те, що картка Monobank надає можливість надавати та виконувати різні платіжні операції, її провайдером може бути один банк, який уклав договір з іншою платіжною організацією. Це передбачено статтею 14 Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» [9].

Варто зазначити, що реалізація небанківського проекту в Україні в будь-якому разі потребує співпраці новітньої банківської установи з одним із діючих банків. Можливий інший спосіб: відкрити рахунки та зробити платіжні інструменти за кордоном, але це буде дорожче для початку діяльності установи, а також передбачатиме вищу комісію за обслуговування карткового рахунку порівняно з тарифами вітчизняних банків. Незважаючи на те, що інтернет-банки залишаються все більш впізнаваними у світі та в Україні через широкий спектр своїх переваг перед традиційними, але вони мають також багато недоліків.

Основними та головними недоліками необанків є:

- досить висока вартість створення та впровадження спеціалізованих сервісів і програм, які забезпечують сферу побутового обслуговування;
- наявність інвестиційних коштів;
- досить високі витрати на розробку та впровадження надійного захисту від інтернет-шахраїв та кібервірусів;
- для розвитку небанку необхідні великі капіталовкладення;

- недовіра до органів, що забезпечують конфіденційність та захищеність персональних даних фізичних осіб, а також підприємцтва, банківської діяльності в цілому та небанківської сфери зокрема;
- якщо виникають проблеми з серверами, облік і документообіг можуть бути призупинені на невизначений термін до завершення їх обслуговування та налагодження;

– дуже низький рівень фінансової грамотності в країні та світі, що не вирівнює технічні переваги необанкінгу над традиційним банком;

– висока конкуренція та короткострокові витрати;

– виникнення інших ризиків, джерелом яких є додаткова підтримка конкурентоспроможності банків на фінансовому ринку;

– невпевненість у переході на альтернативні системи оплати;

– необхідність конкурувати з традиційними банками, а також кинути виклик таким відомим компаніям, як WeChat та Uber, Google, Apple, які мають доступ до найбільшої бази клієнтської та надають їм ширший спектр інструментів, у тому числі фінансових.

Таким чином, поява необанків як нової форми банківського бізнесу пов’язана зі значним розвитком інтернет-технологій і появою нового покоління користувачів, які активно бажають смартфонів у своєму постійному житті та віддають перевагу повному віддаленому контролю над своїми фінансами. Інтернет-банкінг завоював значну частку ринку, пропонуючи своїм клієнтам цінні переваги порівняно з традиційними банками, від знижених комісій до можливості відкривати та керувати рахунками без візиту до банку. Однак для України, як уже було відмічено, основними проблемами є відсутність уніфікованої законодавчої бази, можливість створення небанківського сервісу, а також можливість надання традиційних банківських послуг через мережу Інтернет-банкінгу, потреба значних інвестицій та інші аспекти, що доповнюють впровадження та зниження прибутковості банків, повністю заснованих на цифрових технологіях.

2.2. Основні показники ефективності управління розвитком банківського бізнесу в Україні

При оцінюванні ефективності управління розвитком банківського бізнесу основна увага приділяється аналізу показників за групами банків залежно від їх власника. Зазначеними групами є банки з державною часткою; банки, що включені до переліку іноземних банківських груп; банки з приватним капіталом. Виокремлений поділ банків на ці три групи є офіційним групуванням банків, на яке їх поділяє Національний банк України під час аналізу та представлення результатів діяльності банків в Україні. Також помітні показники по всій сукупності банків.

До основних факторів, що спричиняють негативний вплив на рівень ефективності банківських установ, слід віднести: макроекономічні умови розвитку реального сектору економіки; стандарти банківського капіталу (Базель III), підвищені вимоги до банків, криза на кредитному ринку, обмежені можливості отримання прибутку та розширення процесу злиттів і поглинань; відкриття банками філій за кордоном, що призводить до посилення конкуренції; втрата довіри потенційних споживачів банківських продуктів до банків; інституційна невизначеність банківського сектору; низька капіталізація банків [3, с. 141; 15, с. 61].

Слід відмітити, що для оцінки ефективності українських банків варто використовувати традиційні та нетрадиційні методи (табл. 2.2). На рівень ефективності банківської діяльності вагомий вплив має структура власності в банківському секторі, основні зміни в операційній діяльності, а також питому вагу банків на ринку депозитів, капіталізацію банків. Водночас варто відзначити, що в країнах Центральної та Східної Європи найбільші позиції в банківських системах займають банки з іноземною участю, тому розглянуті фактори в національних банківських системах відповідних країн остаточно закінчилися Суть банків з іноземним капіталом та характер їх розвитку [2, с. 142].

Таблиця 2.2.

Характеристика методів оцінювання ефективності діяльності банків

№ п/п	Метод оцінювання	Характеристика методу
1.	Метод коефіцієнтів	Розраховується на основі часткових та загальних показників ефективності банків; проводиться аналіз структури фінансових результатів та банківських ресурсів; аналізується інтенсивність динаміки банківських ресурсів та фінансових результатів; модель Дюпона; аналізуються тенденції розвитку банківської системи.
2.	Багатовимірні статистичні методи	Застосовується таксономічний аналіз, кластерний аналіз метод головних компонент та ін.
3.	Методи вимірювання взаємозв'язків	Визначається за балансовим, індексним, методом рангових кореляцій, коре- ляційно-регресійним аналізом та ін.

Джерело:[2]

Таким чином, ефективність діяльності банків слід розглядати через сукупність цілей, дій, спрямованих на ефективну роботу банківської установи шляхом координації та ефективного використання ресурсів, а також вибір найбільш ефективних методів і шляхів її забезпечення для повне виконання покладених на банки функцій.

На рівень ефективності банківських установ впливають структура власності в банківському бізнесі, питома вага банків на депозитному ринку, зміни в операційній діяльності, капіталізація банків. Водночас варто зазначити, що в країнах Центральної та Східної Європи найбільші позиції в банківських системах посідають банки з іноземною участю, тому розглянуті фактори в національних банківських системах відповідної держави в кінцевому підсумку закінчилися Суть банків з іноземним капіталом та характер їх розвитку [2, с. 142].

Загалом показники, що характеризують ефективність українських банків, можна класифікувати за двома рівнями, а саме:

- показники ефективності діяльності: відношення суми витрат до суми доходу за відповідний період; відношення суми витрат до середньорічної суми активів; річна динаміка витрат; відношення комісійного доходу до середньорічної вартості активів; відношення процентного доходу до середньорічної вартості активів;

- показники рентабельності: рентабельність чистого доходу; дохід на акціонерний капітал; рентабельність активів; загальна прибутковість. Розрахунки технічних індикаторів дають зрозуміти кілька параметрів, які використовуються для оцінки ефективності.

Стрес-тестування є прогресивним інструментом стратегії ефективного функціонування банків України, на основі якого визначаються особливо вразливі зони певних сфер та оцінюється вразливість банків у стресових ситуаціях внаслідок значного погіршення зовнішніх та внутрішніх чинників, стрес-тестування не набуло достатнього розширення через відсутність методичного забезпечення (Методичні рекомендації щодо порядку проведення стрес-тестування в банках України мають рекомендаційний характер), підходи щодо проведення стрес-тестування НБУ проілюстровано на рис. 2.3. (Додаток А) [12].

Стійкість української банківської системи в умовах повномасштабної війни – результат, в тому числі, багаторічних стрес-тестів.

Оцінка воєнного часу, на відмінну від традиційних стрес-тестів, має свої особливості, а саме особливості згідно вимог НБУ проілюстровано на рис.2.4.

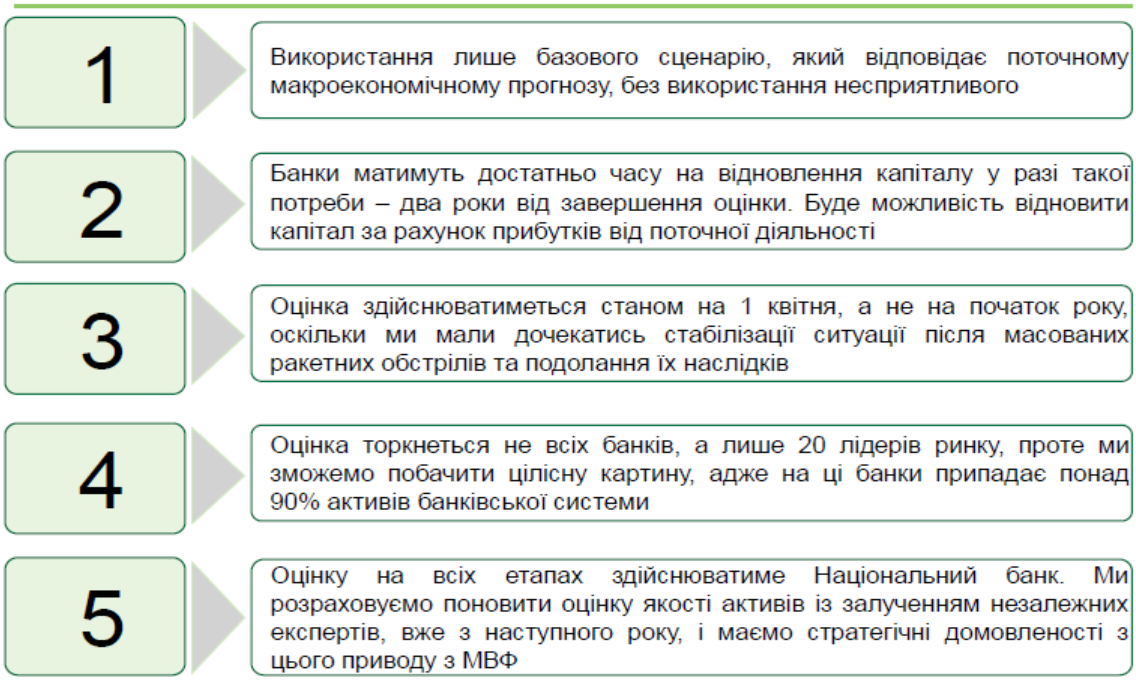

Рис. 2.4. Показники оцінки стрес-тестів за визначенням НБУ

Джерело:[12]

Для банків визначається два необхідних рівні нормативів достатності капіталу із урахуванням прогнозних показників та граничних рівні нормативів, що дорівнюють: 0% та нормативним значенням нормативів Н2 (10%) та Н3 (7%).

Необхідний рівень нормативів розраховується із урахуванням “глибини падіння” нормативів достатності капіталу за результатами оцінки стійкості та граничних рівнів.

Для досягнення необхідних рівнів нормативів банки складатимуть програми, що можуть включати не лише капіталізацію.

Для цілей економії часу та з огляду на більшу впевненість у якості перевірки, яка проводитиметься власними силами НБУ, цьогорічні вибірки були зменшені як для ЮО так і для ФО.

Належна репрезентативність зберігається з припущенням про 10% помилок у портфелі банку (генеральній сукупності) з довірчим інтервалом ±10% (порівняно із інтервалом ±5% у попередні роки).

Поглиблена перевірка не проводитиметься, у разі виявлення значної кількості помилок проводитиметься екстраполяція розміру кредитного ризику.

Поріг помилок для екстраполяції становить 10% для позик ЮО та 20% для позик ФО, за умови, що принаймні половина з них призводить до коригувань кредитного ризику [12].

Національний банк перевіряє заставу за вибраними кредитами на відповідність вимогам Положення № 351 та тимчасових правил встановлених Постановою № 23, також буде верифікована вартість 20 об'єктів застави, що мають найбільший вплив на оцінку кредитного ризику. На рис.2.5. проілюстровано результати стрестестування НБУ вітчизняних банків за 2015-2021 рік [12].

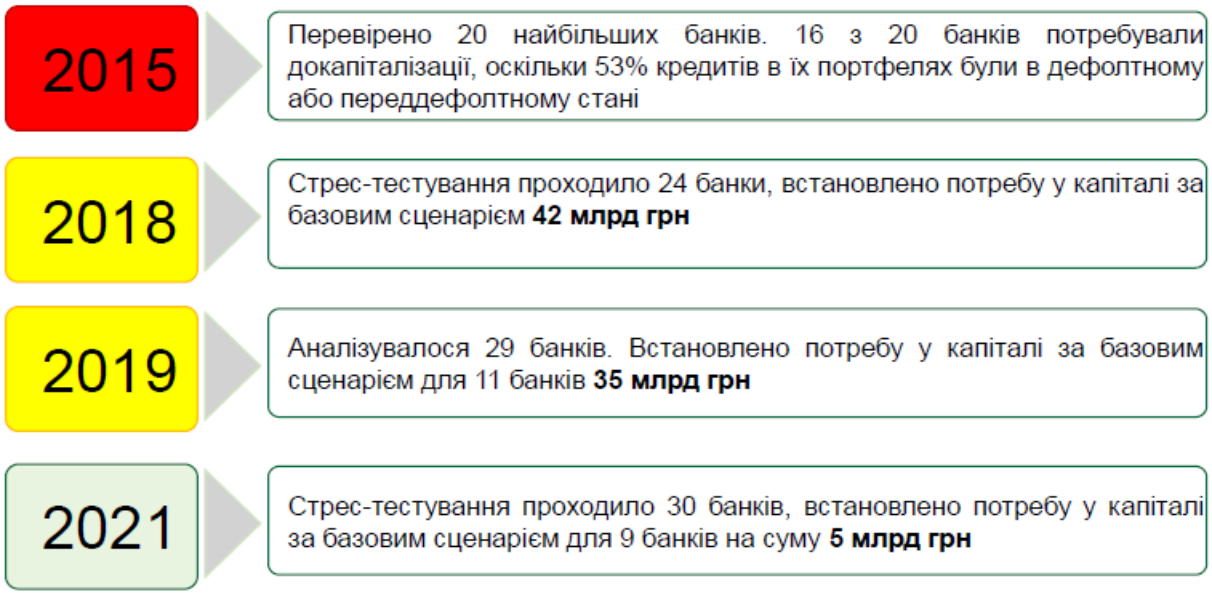

Рис. 2.5. Результати стрестестування НБУ вітчизняних банків за 2015-2021 рік
Джерело:[12]

Графік проведення стрес-тестування вітчизняних банків на 2023-2024 роки зазначено на рис.2.6 Додаток Б.

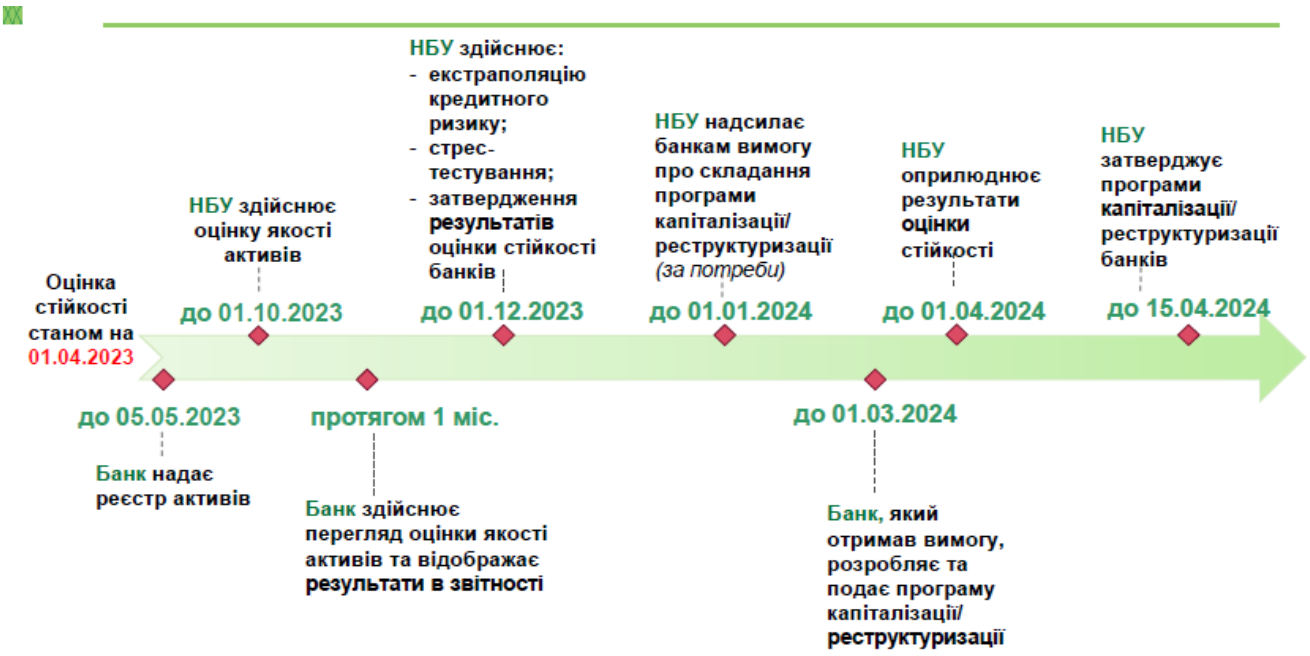

Рис. 2.6. Графік проведення стрес-тестування НБУ у 2023-2024 роках
Джерело:[12]

Запас міцності зростав з року в рік і допоміг системі витримати випробування в умовах повномасштабного вторгнення.

Дослідження ефективності банківського бізнесу протягом 2022 року та першої половини 2023 року показують, що його робота проходить у найскладніший період за всю історію банківського бізнесу незалежної України, коли країна опинилася перед загрозою втрати економічного самоокупності. Розпочата війна рф спровокувала значне скорочення виробництва, суттєве падіння доходів від експорту промислової та сільськогосподарської продукції, девальвацію національної валюти, зростання ризиків безпеки і, як наслідок, масову міграцію населення. У цих умовах Центральний банк перейшов до впровадження жорсткої моделі грошово-кредитної політики, метою якої було, насамперед, стримування інфляції та курсова стабільність. Отже, банківська система України виникла одночасно із загальноекономічними внутрішніми проблемами, економічними проблемами світового рівня та проблемами, які породжують необхідність переходу до обмеження монетарної політики.

Щодо оцінки ефективності сучасних тенденцій та їх прогнозу в банківському секторі України в середньостроковій перспективі можна виділити наступне[29]:

- подальше проведення Національним банком жорсткої монетарної політики обмежень;
- основним джерелом фінансування бюджету та джерелом поповнення міжнародних резервів залишається міжнародна допомога;
- подальші внутрішні запозичення держави за інструментом – облігаціями внутрішніх позицій (ОВДП) продовжаться, а банківська система залишиться основним інвестором на ринку облігацій;
- ліквідність банківського сектору за рахунок скорочення витрат;
- істотні вимоги НБУ до вітчизняних банків щодо формування обов’язкових резервів призведуть до суттєвого підвищення ставок за

депозитами фізичних осіб та збільшення термінів їх розміщення в банківських установах;

– –посилення НБУ ринкових стимулів для залучення вітчизняними банками гривневих депозитів фізичних осіб на тривалий термін;
– можливе запровадження статусу привабливого інструменту захисту національної валюти, що одночасно сприятиме зниженню тиску на валютному ринку;
– посилення дезінфляційних факторів, що сприятиме поєднанню з монетарною політикою обмеження зростання інфляції, за прогнозом до 6,7% у 2025 році;
– зменшення надходжень внутрішнього експорту та значний обсяг імпорту унеможливлює досягнення цілі НБУ щодо інфляції у 5%;
– збільшення вартості кредитних ресурсів;
– подальше домінування кредитних ризиків у діяльності банківських установ;
– робота банківської системи України відбуватиметься на фоні спаду світової економіки.

Для оцінки менеджменту банківського бізнесу доцільно оцінити ефективність маркетингових витрат вітчизняних банків. Це допомагає збільшити маркетингові витрати банків і як це впливає на їх привабливість. Кошторис маркетингових витрат розраховується за формулою 2.1[30]:

$$EMB = \frac{A_{T}^{Б}}{A_{T-1}^{б}} * \frac{MBA_{T-1}^{бс}}{MBA_{T}^{Бс}} * \frac{A_{T-1}^{б}}{A_{T}^{Б}},$$

де EMB – ефективність витрат;

$A_{T}^{б}$ – активи банку що досліджується у звітному та попередньому роках;

$A_{T}^{бс}$, $A_{T-1}^{бс}$ – загальні активи по банківській системі у цілому у звітному та попередньому роках;

$МВ^{б}_{т}$, $МВ^{б}_{т-1}$ – витрати на маркетинг у банку що досліджується у звітному та попередньому роках.

Нормування показника ЕМВ здійснюється шляхом зіставлення розрахункових значень банків.

Розрахунок передбачає аналіз показника ефективності витрат порівняно з попереднім роком та визначення чинників впливу ринкового середовища на рентабельність капіталу та діяльності банку.

Таким чином, у результаті дослідження можна дійти висновку, що, незважаючи на воєнний стан в країні в результаті російської агресії функціонування вітчизняних банків та банківський бізнес загалом, попри всі шоки працює ефективно. Варто зазначити, що точно спрогнозувати майбутній стан банківської системи в Україні складно, але необхідно передбачити певні зміни за низкою показників, а також за результатами стрес-тестування, щоб швидко розробити та запровадити ефективні заходи щодо управління ефективністю банківського бізнесу. Банки повинні вміти швидко адаптуватися до змін факторів, що впливають на їх необхідну прибутковість, не виходити за межі їх допустимих показників, а також розробити ефективний механізм управління всіма статтями доходів, витрат банку та правильного використання отриманих доходів.

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ БАНКІВСЬКОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Для того, щоб досить якісно вести прибутковий банківський бізнес, потрібно завжди дивитися на вперед та на перспективу, тобто навчитися передбачати. Сучасні технології прогнозування базуються на тому, що спочатку досліджують стратегію процесу впровадження на певний період часу і вже будують на ній прогноз. Щоб стабілізувати процес забезпечення ефективної діяльності в банківських установах необхідно організувати професійно-аналітичну діяльність, яка буде спрямована на аналіз активів банку з точки зору прибутковості, ризику та можливості швидкого перетворення на засоби оплати; аналіз зміни ліквідності за результатами банківських операцій, які змінилася до зміни структури активів і пасивів; контроль за співвідношенням вартості залучених коштів до виданих вкладів; розгляд можливостей залучення ліквідних коштів.

З червня 2022 року НБУ встановив облікову ставку на рівні 25%. Цей рівень є значним і обмежує можливості комерційних банків щодо рефінансування. Але водночас застосування такого рівня облікової ставки є складовою механізму зниження темпів інфляції та способом підвищення привабливості гривні як інструменту збереження.

Часткове введення адміністративних обмежень на валютному ринку та перехід до жорсткої моделі грошово-кредитної політики на початку війни почали показувати свою ефективність вже через рік – помітили стійку тенденцію до зниження інфляції в економіці країни, зменшилася напруга на валютному ринку, вдалося уникнути масового дефолту в банківській системі. Крім того, своєчасне застосування обмежувальних заходів дозволило зберегти контроль над валютним ринком, ціновою динамікою та дати позитивний прогноз економічного зростання.

З фінансової звітності НБУ падіння у 2022 році реального ВВП України відбулося на рівні – 30,3%. Але варто відмітити також позитивний динамічний прогноз на його ріст, а саме: у 2023 році на 0,3%, у 2024 році на 4,1%, у 2025

році на 6,4%. В таблиця 3.1 проілюстровано прогнозні показники НБУ щодо динаміки реального ВВП, зміни індексу споживчих цін, сальдо поточного рахунку та рівня міжнародних резервів [29].

Таблиця 3.1.

Прогнозні показники Регулятора щодо динаміки реального ВВП, індексу споживчих цін, сальдо поточного рахунку та міжнародних резервів за 2022-2025рр.

Показники	2022 рік	2023 рік	2024 рік	2025 рік
Реальний ВВП, зміна у %	-30,3	0,3	4,1	6,4
ІСЦ, у %	26,6	18,7	10,4	6,7
Сальдо поточного рахунку, млдр $	8,6	-20,4	-8,4	-5,5
Міжнародні резерви, млрд $	28,5	27,0	31,0	34,6

Джерело: [29]

Важливо, що всі прогнози в поточних умовах ґрунтуються на запровадженні подальшої співпраці з Міжнародним валютним фондом (МВФ) та реалізації МВФ нової фінансової програми України в поєднанні зі збалансованою фіскальною та ефективною монетарною політикою. Національний банк, а міжнародна фінансова допомога залишатиметься і в наступні роки основним джерелом поповнення міжнародних валютних резервів України.

Якщо зазначити показники інфляції, то відбувається її уповільнення з 26,6% у 2022 році до прогнозованих 18,7% у 2023 році, з можливістю подальшого її уповільнення за рахунок зростання реального ВВП, зниження ризиків життєдіяльності у країні та зниження інфляції на глобальному рівні.

Суттєвими факторами позитивного сценарію стабільності грошового ринку та розвитку банківського бізнесу в Україні є надалі співпраця з МВФ та іншими міжнародними фінансовими донорами, реалізація програми

фінансування для України, безперервна робота " зерновий коридор», збільшення експортних надходжень, реалізація програми відновлення країни, демографічна стабілізація та повернення українців. з еміграції

Щодо підвищення ефективності банківського бізнесу та визначення поточних тенденцій, а також їх прогнозування на середньострокову перспективу вітчизняних банків України можна виділити наступне:

- подальше проведення Національним банком жорсткої монетарної політики рестрикції;
- основними джерелами фінансування бюджету та джерелами поповнення міжнародних резервів залишається допомога європи;
- подальші внутрішні запозичення за допомогою інструменту - облігація внутрішній позиці (ОВДП) продовжуються, а основний інвестор на ринку

  облігаційних позик залишається банківський бізнес;
- ліквідність банківської системи поступово йде на зниження;
- значні вимоги НБУ до комерційних банків щодо формування обов'язкових

  резервування призводуть до зростання депозитних ставок для фізичних осіб і збільшення строків їх розміщення в комерційних банках;
- посилення Національним банком ринкових стимулів для залучення комерційними банками довгострокових депозитів фізичних осіб у гривні;
- до національної валюти може повернутися статус привабливого інструмента заощадження, що одночасно буде сприяти зниженню тиску на валютний ринок;
- дезінфляційні фактори будуть посилюватись, що призведе у короткі строки до поєднання з монетарною політикою рестрикції та до уповільнення інфляції, за прогнозом до 6,7% у 2025 році;
- зниження експортних надходжень та значний обсяг імпорту унеможливлять досягнення інфляційної мети НБУ – 5%;

- підвищення вартості кредитних ресурсів;
- надаліпереважання кредитних ризиків в діяльності комерційних банків;
- робота банківської системи України буде відбуватися на тлі спаду світової
  економіки.

Варто зауважити, що одним з прогресивних рішень НБУ має стати укрупнення банківських установ (скорочення їх кількості) дозволить банківській системі України функціонувати в умовах підвищеної конкурентоздатності.

В Україні майже не використовуються механізми створення спеціалізованих чи регіональних банків, які досить успішно працюють у банківських системах своїх європейських країн.

Важливе значення для банківської системи має діяльність банківських асоціацій та співпраця з подібними асоціаціями розвинених країн та ЄС. Таким організаціям необхідно організовувати обмін найефективнішим досвідом банків, розробляти стандарти здійснення найдосконаліших банківських операцій.

Варто вдосконалити роботу об’єднаних банківських установ, для більш ефективного представництва їх інтересів, надання взаємних консультацій, можливості підвищення кваліфікації банківського персоналу, узагальнення та поширення досвіду банківської діяльності, особливостей співпраці з органами банківського нагляду.

Європейські стандарти сприяють формуванню інститутів банківського омбудсмена у сфері захисту прав клієнтів банків.

Дані інститути працюють у багатьох країнах. В Україні такий інститут можна бути створити з допомогою Асоціації українських банків після укладення відповідної міжбанківської угоди. Основними головними завданнями банківського омбудсмена є моніторинг статистики порушень під час обслуговування в банках його клієнтів. Такими порушеннями, зазвичай, можуть бути: зміна процентних ставок без додаткової згоди клієнта,

поширення неправдивої інформації в засобах масової інформації, завищення ціни за послуги банку тощо. Вирішення усіх конфліктних різноманітних ситуацій банківським омбудсменом сприятиме підвищенню авторитету банківського сектору і зростанню довіри до нього.

Таким чином, результати дослідження за основними критеріями оцінки ефективності банківського бізнесу дають змогу дійти висновку, що загалом система банківського бізнесу працює ефективно, адже менеджмент банків загалом справляється із завданням забезпечення наявності та зростання прибутку. Це підтверджується зростанням не тільки абсолютного прибутку по банківській системі, але й передусім показників ефективності та надання банківських послуг. Вітчизняні банки поступово запозичують тенденцію зарубіжних банків та роблять акцент на прозорості та етичності своєї діяльності. Проте важливим складником є внутрішній організаційний процес, який діє на основі маркетингових стратегій розвитку банківського бізнесу. Використання таких стратегій та постійне оновлення й удосконалення банківських продуктів, а також приваблять клієнтів, що підвищує ефективність банківського бізнесу в цілому.

ВИСНОВКИ

Провівши дослідження в дипломній роботі можна зробити наступні висновки, що з метою підвищення ефективності банківського бізнесу в Україні необхідно, а саме: вдосконалити та систематизувати законодавчу базу щодо захисту інтересів вкладників юридичних та фізичних осіб, які на сьогодні не захищені в ситуації дефолту банку; зняти сплату ПДВ під час продажу заставних активів із балансів банків; використовувати спрощену процедуру пакетної переуступки кредитів; створити та постійно моніторити реєстр недобросовісних позичальників; застосовувати регуляторну амністію на період докапіталізації; виявити потреби в капіталі по кожному банку; розробити індивідуальні графіки докапіталізації відповідно до регуляторних норм.

1. Дослідження діяльності ефективності банківського бізнесу протягом 2022 року та першої половини 2023 року вказують на те, що його робота відбувається в самий складний періоді за всю історію існування банківського сектору незалежної України, в той час коли країна опинилася перед загрозою втрати економічної самодостатності. Воєнні дії в країні спровокували суттєве скорочення виробництва, значне падіння доходів від експорту промислової та сільськогосподарської продукції, девальвацію національної одиниці, збільшення безпекових ризиків і як наслідок - значну міграцію населення. Національній Банк в цих умовах змушений був перейти до запровадження жорсткої моделі грошово-кредитної політики, ціллю якої було, перш за все, утримання темпу інфляції та курсової стабільності.
2. Варто відзначити, що банківський бізнес в Україні зіштовхнувся одночасно з загальноекономічними внутрішніми проблемами, проблемами внутрішніми та економічними проблемами світового рівня, що породжує необхідність переходу до монетарної політики рестрикції. В умовах війни, та внутрішньої економічної невизначеності, а також

значного спаду світової економіки, що ускладнюють роботу банківської системи України, актуальним, в контексті підготовки ефективної економічної політики банків, залишається капіталізація, примноження коштів, підтримка ліквідності на відповідному рівні.

3. Провівши дослідження дало змогу дійти висновку, що, незважаючи на вагомий вплив воєнного стану та повномасштабної війни в країні банківські установи та банківський бізнес працює досить ефективно. Варто відзначити, що подальший стан банківського бізнесу в Україні не може бути докінця спрогнозований, проте варто спробувати передбачити деякі зміни, швидко розробляти та запроваджувати дієві заходи. Банківським установам потрібно вміти швидко адаптуватися до змін чинників, що мають вплив на їхню прибутковість, не виходячи за межі їх допустимих значень та розробити більш ефективний механізм управління всіма статтями доходів, банківських витрат та правильного використання одержаного прибутку.
4. Адаптація банківського бізнесу до умов війни, негативні демографічні зміни, падіння експорту доходів, уповільнення розвитку світової економіки вимагає від банківських установ не лише повернення до бізнес-моделей, визначених у довоєнні часи, а й пошуку форм оздоровлення кредитів, формування ефективної внутрішньої антикризової моделі регулювання роботи банків в поєднанні з постійним моніторингом факторів соціально-політичної та економічної ситуації.

Список використаних джерел

1. Баранова В. Г. Банківські інноваційні технології:проблеми та перспективи впровадження. Причорноморські економічні студії. 2019. Вип. 40. С. 177—181. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2019_40_34(дата звернення: 30.05.2023).
2. Бодрова Н. Е. Управління прибутком і рентабельністю банку на основі мультиплікаційних моделей. Проблеми і перспективи розвитку банківської системи країни: Збірник наукових праць ДВНЗ «УФБС НБУ». 2018. № 33. С. 109-118.
3. Буряк А.В. Метод фінансових коефіцієнтів як інструмент оцінки ефективності діяльності українських банків. Економічний часопис XXI століття. 2011. № 11–12. С. 61–64.
4. Варцаба В.І., Заславська О.І. Сучасне банківництво: теорія і практика: навчальний посібник. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2018. 364 с.
5. Вовчак О. Д. Вплив фінансових технологій на забезпечення конкурентоспроможності банку / О. Д. Вовчак, В. М. Пронько // Вісник Університету банківської справи. - 2020. - № 1. - С. 86-91.
6. Воробйов В. Фінтех змінить уявлення про ринок фінансових послуг у майбутньому. URL: https://yur-gazeta.com/interview/finteh-zminit-uyavlennya-pro-rinok-finansovih-poslug-u-maybutnomu.html
7. Довгань Ж. М. Розвиток банківських екосистем: ризики і перспективи. Інноваційна економіка. 2019. № 5/6. С. 158-163.
8. Діденко Сергій. Цифровізоване майбутнє: розвиток глобального та українського фінтех-ринку. URL: https://ua.news/ua/tsyfrovyzovannoe-budushhee-razvytye-globalnogo-y-ukraynskogo-fynteh-rynka/
9. Закон України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2346-14.
10. Закон «України Про банки і банківську діяльність» URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text

11. Закон України. «Про Національний банк». URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14
12. Стрес-тестування банків як інструмент банківського регулювання. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Stress-test_Dadashova_pr_2020-06-19.pdf?v=4
13. Касян І. Ю. Передумови трансформації банків України у екосистеми. Розвиток банківських послуг та інновацій в цифровій економіці : матеріали наук.-практ. інтерн. конф. студ. аспір. і молод. вчених. Київ, 14 квітня 2019 р. С. 19-23.
14. Кривич Я. В., Драніцина А. О. Банківські інновації, як фактор підвищення рівня довіри та лояльності клієнтів. Вісник Сумського державного університету. Серія: Економіка. 2019. № 3. С. 33—39. URL: http:// nbuv.gov.ua/UJRN/VSU_ekon_2019_3_6 (дата звернення: 30.05.2023).
15. Коваленко В.В. Ефективність банківської системи в умовах глобальної конкуренції. Economics and Management: Challenges and Perspectives: Collection of scientific articles. – «East West» Association For Advanced Studies and Higher Education GmbH, Vienna, Austria, 2015.– С. 140–145
16. Механізми забезпечення ефективності та конкурентоспроможності банківської системи та економікиУкраїни : монографія / за заг. ред. Г. Т. Карчевої. Київ :ДВНЗ "Ун-т банківської справи", 2019. 311 с.
17. Міщенко В.І., Науменкова С.В. Особливості маркетингу банківських інновацій в умовах невизначеності та асиметрії інформації. Гроші, фінанси і кредит. 2019. Вип. 46–2. С. 83–89.
18. Миненко Л. Трансформація підходів до оцінки ризику банківської ліквідності. Ефективна економіка. 2020. № 1. URL:http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7573 (дата звернення: 16.03.2023).

19. Методичні рекомендації щодо порядку проведення стрес-тестування в банках України мають рекомендаційний характер. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0460500-09#Text
20. Маслак Н.Г. Теоретичні аспекти ефективності банківської діяльності та її оцінки Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія Фінанси і кредит. 2019. № 2 (27). С. 57-62.
21. Ткачук В.О., Тимків А.О. Банківський маркетинг: сутність, особливості, еволюція. Економіка та суспільство. 2017. Вип. 13. С. 1244–1250.
22. Огляд банківського ринку. URL:https://bank.gov.ua/ua/news/all/banki-v-umovah-trivaloyi-viyni-zberegli-doviru-kliyentiv-visoku-operatsiynu-efektivnist-ta-pributkovist--oglyad-bankivskogo-sektoru
23. Онищенко Ю.І. Банківська діяльність в умовах розвитку цифрових технологій. Вісник Одеського національного університету. Серія : Економіка. 2018. – № 8. -–С. 160-165.
24. Організаційно-фінансове забезпечення економічної безпеки банків України: монографія. Копилюк О. І., Журибіда Н. Р.,Музичка О. М., Нікольчук Ю. М. Львів: СПОЛОМ, 2021.240 с.
25. Офіційний сайт АТ "СЕНС БАНК" URL: https://bank.gov.ua/ua/supervision/institutions/23494714
26. Офіційний сайт АТ «Ощадбанк». URL:https://www.oschadbank.ua/
27. Офіційний сайт АТ «Перший український міжнародний банк».URL: https://www.pumb.ua/
28. Офіційний сайт АТ КБ «ПриватБанк». URL: https://privatbank.ua/about/. (дата звернення: 01.10.2023
29. Офіційний сайт Національного Банку України.URL: https://bank.gov.ua/
30. Пась Я. І. Основні складники механізму управління розвитком банківського бізнесу. Східна Європа: економіка, бізнес та управління. 2021. Вип. 4 (31). С. 112-120 (0,68 д.а.).

31. Погорєлова Т.В. До питання статистичного оцінювання ефективності банківської системи України /Т.В. Погорєлова // Вісник соціально-економічних досліджень. 2021. Вип. 2(47). С. 73–79.
32. Стельченко О., Скорик В. Характеристика банківського маркетингу як складника діяльності публічної адміністрації у сфері економіки та фінансів. Підприємство, господарство і право. 2020. Вип. 6. С. 156–161.
33. Сукач О.М., Сиволап Ю.Ю. Маркетингові інструменти в системі управління банком. Економіка та суспільство. URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/101/96 (дата звернення:05.05.2023).
34. Шараєвський Д. В. Ефективність діяльності банківської системи як запорука сталого економічного розвитку. Економіка та держава. 2020. № 7. С. 83–85.
35. Шевчук О.О. Проблеми та перспектив розвитку банківської системи України / О.О. Шевчук, Р.М. Томма // Митна справа. 2014. № 5(95). Ч. 2. – Кн. 2. – С. 50–53.
36. Шелудько С.А. Вплив цифровізації на банківський бізнес в Україні. Приазовський економічний вісник. 2019. №5. С. 334-338.
37. Шарко Є. І. Впровадження інновацій банківського обслуговування в Україні. Соціально-гуманітарний вісник. 2020. Вип. 32—33. С. 204—206. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sochumj_2020_32-33_104 (дата звернення: 30.05.2023).
38. Фалюта А. В., Пась Я. І. Формування стратегії управління розвитком банківського бізнесу. *Інтернаука*. 2019. № 4 (24). С. 121-130 (0,62д.а., особисто авторці належить 0,30 д.а., де запропоновано цілі та завдання стратегії управління розвитком банківського бізнесу).
39. Berger A. Efficiency of financial institutions: International survey and directions for future research. European Journal of Operational Research. 1997. V. 98 (2). P. 175–212.

40. Digital Signage. Innovative IDMC.URL: https://idmc.com.ua/ (дата звернення: 05.05.2023).

Додаток А

Рис.2.3.Підходи щодо проведення стрес-тестування НБУ

Джерело:[22]